

UNITÁRIUS SZÓSZÉK

Megjelenik negyedévenként. = Előfizetési ára évi 100 Leu.

KIADJA

AZ EGYETEMES UNITÁRIUS LELKÉSZKÖR.

SZERKESZTI:

SIGMOND JÓZSEF,

székelyudvarhelyi lelkész.

TARTALOM:

EGYHÁZI BESZÉDEK:

Dávid Ferenc emlékünnepe. — Ürmösi Károly	61
Nehéz időkben — Báró József	70
Édes anyák — Péter Sándor	74
A templom ma is a boldogság eszköze — Vári Albert	82
Könnycseppek az égen — Útő Lajos	90
Arany mezők — Útő Lajos	91
A mi nagy reménységünk — Kovács Lajos	94

ÁGENDÁK:

Urvacsorai beszéd. (Karácsonyi) — Kovács Lajos	99
Karácsonyi agenda — Fekete Lajos	101
Urvacsorai beszéd (Husvétkor) — Csifó Salamon	102
Isten, az élők Istene (Husvétü urvacsorai) — Simén Domokos	105
Jézus, én ittam borodból (Urvacsorai) — Útő Lajos	107
Urvacsorai beszéd (Pünkösztkor) — Csifó Salamon	109
Keresd lelkedet (Urvacsora osztási beszéd) — Útő Lajos	114
Ósdi divat (Urvacsora osztási beszéd) — Útő Lajos	116
Próbáljátok meg magatokat (Urvacsorai) — Dr. Varga Béla	118
Nem ezt akartam (Urvacsora osztási beszéd) — Útő Lajos	121
A szőlőtő és szőlővesszők — (Urvacsorai) — Csifó Salamon	124
Búcsú beszéd (Szolga Lili koporsója felett) — Útő Lajos	127

Dávid Ferenc emlékűnnepén.

*Pál I. Kor. 11, 1: „Legyetek az én követőim,
mint én a Krisztusé“.*

Az emberiség történelme egy nagy, sötét bánya, melynek mélyén itt is, ott is drága kincsek hevernek. Aki le akar hatolni ezekhez a drága kincsekhez, hogy megrakodjék belőlük, annak világító szövétnekre van szüksége, melynek fénye mellett megtalálja a keresett kincset. Ez a világító szövétnek az emlékezés.

Kincset keresünk ma mi is, midőn az emlékezés fénye mellett a történelem sötét bányájába szállva, fel akarjuk onnan hozni a mi Dávid Ferencünk nagy szellemét.

Szálljunk hát alá a történelem bányájában egy néhány lépcsőfokkal, egy néhány évszázaddal.

1579. november 15-én magas Déva várnak egyik bástyájában, egy öreg ember vivódik a halállal. Egyedül van. Magára hagyatva. Körülötte a néma, gyászos sötétség feketéllik, de keblében fényes láng, a nagy lélek fényes lángja lobog. És a sötétben ott settenkedik a halál és készül, hogy gyászlepedőjével lefojtsa a lobogó lángot.

Az öreg ember érzi a halálnak reánehezédő tekintetét, de felcsap lelkéből mégegyszer a lobogó láng s reszkető kezekkel karcolja börtönének falára végrendeletét: „a pápák kardja, a kereszt menykövei s a halál képe... — semmi hatalom nem fogja az igazságot feltartóztatni. Azt irtam, amit éreztem s amit érzék, bizó lélekkel igazán hirdettem. Meg vagyok győződve, hogy az én veztem után a hamis igehirdetők tanai össze fognak omlani“.

Ennyit irt és ide pontot tett a halál.

És én úgy érzem k. t., hogyha Dávid Ferenc irhatott vagy mondhatott volna valamit még, az csak annyi lett volna,

amennyit alapigénkben mond az apostol: „Legyetek az én követőim, miként én is a Krisztusé”.

Valahányszor ködös, szomorú, novemberi napokon lélekben Déva várához zarándokolok, mindig napsugarat látok megcsillanni a várromok felett s hallom a szózatot:

„Legyetek az én követőim, mint én is a Krisztusé”.

Ki volt Dávid Ferenc? Mit tett? És miben kell nekünk követőivé lennünk? — feleljünk ma ezekre a kérdésekre.

Dávid Ferenc a lelkiismereti szabadság szent eszményének volt bátor lelkü apostola és mártirja.

Lelkiismereti szabadság! Még ma is különös érzések sarjadnak fel bennünk ennek hallatára. Pedig ma a felvilágosodottság modern korszakában élünk, amikor sok régi előítéletől megszabadult az ember. És mégis vonz és mégis gyönyörköd- tet a gondolat: lelkiismereti szabadság!

Vonzódunk ma is az emberi életnek olyan állapota felé, amikor minden külső kényszer nélkül, a saját legjobbnak ismert gondolatai és érzései szerint cselekedhetik az ember és nyilváníthatja ki akaratát. Amikor szabadon fejezheti ki gondolatait Istenről, emberről, világról, a tudomány alkotásairól, vagy a hit és vallás tárgyairól.

A mi hitünk akkor igazi és akkor tiszta, amikor megnyugtatja a lelkünket, amikor úgy hiszünk, ahogyan érezünk és nem azt, amit parancsolnak nekünk, hanem ami a legbensőbb meggyőződésünkben, mint átélt igazság kristályosodik fel.

A reformáció és Dávid Ferenc korát közvetlen megelőző időkben sokan érezhették ennek a lelkiismereti szabadságnak a hiányát. Sokan érezték, hogy az egyház tévutakon jár, eltért eredeti céljától és meghamisította Krisztus igaz tudományát, mert nem boldogítani igyekszik az ember lelkét, hanem hatalmába keríteni, önző és anyagi céljaira kihasználni és vissza-súlyesztani a sötét babonák lelketölő világába.

S míg az elanyagiasodott egyház a középkorban, hatalmának és sérthetetlenségének tudatában a legvakmerőbb visszaéléseket követte el a hit és valláserkölcsei élet terén, azáltal a szabadság után vágyó, gondolkodó lelkek mélyén megindult lassan egy hatalmas forradalom.

Titkos társaságok alakultak, melyeknek célja volt az egyházi és vallási élet megtisztítása, Krisztusi alapra való visszahelyezése. Titkon, lopva, éjszakák idején cserélték ki forradalmi

eszméiket az igazságért lelkesülő jobb lelkek, miközben állandóan olt függött fejük felett Damokles kardjaként: a börtön, a máglya, a gályarabság, amikkel rémitette az egyház hatalmas mindazokat, akik szót mertek emelni a visszaélések ellen.

S ez a belső forradalom: ez a javítási vágy egyre terjedt és lassanként hatalmába kerítette a lelkeket.

Végre 1517-ben a Luther Márton hatalmas egyéniségén keresztül nyíltan is kitört és lángba borította fél Európát.

Luther nyomában egymásután állottak elő az elszánt forradalmárok, akik kezükbe véve a tisztítás nagy munkáját, küzdöttek a megismert igazságért, a lelkiismereti szabadság biztosításáért.

Ámde Luther és reformátor társai csak beindították ezt a nagy, lélektisztító munkálatot s a fél uton megállottak, megelégedve az elért sikerrel. Nem mertek tovább menni a hitépítés irányában.

Ekkor jött Dávid Ferenc, az unitárius hiteszme bátor lelkű apostola. Felvette az elejtett zászlót és vitte diadalról diadalra. Jelszava volt az igazság s annak diadalra juttatásáért mindent elkövetett. Eszére, szívére és mélységes hitére támaszkodva beszédjeiben és írásaiban, szószéken, iskolákban, nyilvános gyűléseken, mindenütt bátran hirdette az egy igaz Isten eszméjét s a Krisztus nem imádásának, de követésének magas, emberi eszményét. Szavait és tanait, melyekkel a lelkekbe markolt, az evangéliumok tiszta forrásából merítette és követte Jézust, aki azt tanította, hogy mindannyian egy Atyának gyermekei és egymásnak testvérei vagyunk. Hirdette, hogy a hit Istennek ajándéka és mindenkinek Istentől nyert jogában van azt a hitet vallani, amelyik az ő szívének a legkedvesebb és lelkének a legmegnyugtatóbb.

Igy harcolt Dávid Ferenc a lelkiismereti szabadság biztosításáért s a megismert igazság diadalra juttatásáért. Mint ahogy a nagy Mester kívánta, ő reá vetette kezét az ekeszarvára és nem hátra, hanem előre tekintett. Apostoli szemei éles meglátással hasították keresztül a messzi jövőnek ködfátyolát s meglátása előtt, mint diadalmas jövő bontakozott ki az embernek nagy feladata, a megtisztult lelkek birodalmán felemelkedő Istenországa. És, ha valaki igen, akkor ő követte az Ur Jézus Krisztust. Követte a Golgotáig, mert Déva vára lett az ő Golgotája, hol az igazságért mártirhalált halt.

Azóta sok viharon és megpróbáltatáson ment keresztül a Dávid Ferenc vallása, de ma bátran állithatjuk, a modern eszmék előretörésének korszakában, hogy ennek a vallásnak van létjogosultsága, van jövője s az apostoli üzenet Dávid Ferenc szellemén keresztül szól ma az egész művelt világnak: Legyetek az én követőim, mint én is a Krisztusé!

*

K. Testvéreim! Egy nagy lelki reformációnak az időszakát éljük ma mi is.

A nagy világháborút követő viharos esztendők és gondolathullámok mélyen beleszántottak az emberiség hit és valláserkölcsei életébe. Korunk eseményei megrázták és felforgatták az emberiség lelkét. Államok és társadalmak a nagy átalakulások között új berendezkedés felé tapogatóznak, új irányelvek alapján. A reformálási törekvés, mint uralkodó láz, tartja izgalomban az egyeseket és tömegeket. Egy nagy átalakulási folyamat hullámai közt hömpölyög a mi egész életünk. S ez az átalakulás nemcsak külső és látható formákban megy végbe, hanem sokkal inkább láthatatlanul, az emberek legbensőbb lelki életében. S állithatjuk bátran, hogy a hit és valláserkölcsei életében is. Lehetetlen, hogy amikor egy ilyen hatalmas átalakulási folyamatban viaskodik az ember új hatások, új életfeltételek és körülmények között: kielégülést találhasson a lélek ósdi, idegenné és korszerűtlenné vált hit és valláserkölcsei tanításokban.

Nem! Ma már bent a lelkek mélyén is elhatalmasodott egy lelki forradalom, egy benső reformáció, a tiszta eszmék megismerése utáni törekvés.

Ma nem állanak elő névszerinti, híres hitujtók. Ma a láthatatlan, nagy, belső erők végzik el az ujjáalkotó munkát, amit a középkorban néhány híres reformátor végzett el a hitélet terén.

Ma azok a reformátorok vannak felszinen és irányítják a népek sorsát, akik a gazdasági, politikai és társadalmi életet reformálják. A szenvedő népek figyelme főként ma ezek felé fordul. De azért bent a lelkek mélyén titkos vágy ég egy olyan hit, egy olyan vallás után, amely a maga tisztaságával és erejével ki tudja elégíteni és meg tudja nyugtatni a mai felfordult és átalakult viszonyok közé került, csalódott embert. S akinek csak egy kis gondja is van a saját lelki életére, az a mai ne-

héz megélhetési viszonyok és könnyü erkölcsi életfelfogás között is keres és talál is bizonyára annyi időt, ha csak egy-egy komoly pillanatot is, amikor keresi lelkében azt a megnyugtató hitet és vallást, amely kibékülést és megnyugvást nyujthat a sors haragjával s az élet bajaival szemben is.

Keressétek ti is K. T., ezt a hitet és ezt a vallást. Keressétek ott és úgy, ahogy azt a ti lelkiismeretetek kívánja. Szabadok vagytok lélekben. Én csak az utat mutatom nektek akkor, amikor ma a mi nagy apostolunknak halálára való emlékezésünkkor az ő követésére hivlak fel benneteket. Legyetek az ő követői a lelkiismereti szabadság biztosításában. Felétek suhan ma lelkének üzenete: „Legyetek az én követőim, mint én is a Krisztusé“. Ámen.

Fekete Lajos.

Prófétai küldetés.*

Péter II. lev. 1. r. 21. v.

„Hullatja levelét az idő vén fája,
Hatalmas rétegben terítve alája.
Én ez avart jártam, tünődve megálltam
S egy régi levélben ezt írva találtam“.

Igy lombhullatás idején — Isten tudja miért, miért nem? — mindig a mi nemzeti büszkeségünknek: a koszorus költőnek ezen ismerős szavai jutnak eszembe s csendülnek föl szívem hurjain.

Talán azért, mert mint az ő nagynevü költőtársának úgy nekem is

„hervadásból, fényből támad lelkemben egy kedves bánat“. Az ősznek kedves, szelid, melankolikus bánata. A mely mementója — igaz — az elmulás mindig szivszorongást okozó kérlelhetetlen törvényének is; de mementója az emberi örök cél és magasabb hivatás serkentő és egyben bátorító gondolatának is.

Annak a fölemelő gondolatnak, amelynek vezérlő fénye

* Arany János halálának 50. évfordulóján.

irányított, melegítő tüze hevített annyi nemes lelket. Eszméknek apostolait, akik „az Urnak beszédét nagy bátorsággal szólják vala” minden időben, prófétákat, akik úgy érezték, hogy „nem tanácsos az embernek lelkiismerete ellen cselekedni” — mert „nem embernek akaratából származott az ő prófétálásuk, hanem Isten lelkétől indítva szólottak Istennek szent emberei”.

Abban az avarban járva, amely az idő vén fájának terebélyes ágai alatt, mint valami óriás sirhalom szüntelenül emelkedik, sok-sok tünődésre van okunk.

És e tünődések győzhetik meg a mi elmélyedő lelkünket arról is, amit a felolvasott ige hirdet, hogy „nem embernek akaratából volt sohasem a prófétáknak az ő prófétálásuk, hanem Istennek szent lelkétől indítva szólottak Istennek szent emberei”.

Ezt igazolják különben gondolatom szerint:

- a) az igazságok, amelyeket hirdettek és
- b) a lélek, amellyel hirdették azokat.

I.

Igazság!... Talán egy fogalom irányában sem volt annyi — hol jóakaratu, hol önzéstől, vagy nemes és kevésbbé nemes érdektől fütött törekvés — talán egy fogalom körül sem viharzott el, annyi szenvedélyes vita, mint a mennyi törekvést és vitát kiváltott az igazság gondolata és kérdése.

De azt már szinte bizonyosságképpen állithatjuk, hogy egy nagy és szent fogalommal sem éltek annyian és annyiszor vissza az emberek — a századok folyamán — mint ezzel: igazság.

E tekintetben a római helytartó, a maga cinikus és pesszista felfogásával is — szinte azt mondhatnám, hogy tiszteltreméltó őszinteségről tanuskodik, amikor a világtörténelem egyik legszomorubb jelenetének egyik főszereplőjeként ezt a nyilatkozatot teszi: „Avagy micsoda az igazság?!”

Ő legalább csak kérdésbe teszi és e kérdésben kételyét fejezi ki.

Korántsem hibázott ezzel annyit, mint azok a képmutatók, akik esküsznek az igazságra, amely pedig valójában semmi más náluk, mint az önzés és az érdek igazsága.

Az igazság viszonylagosságának — „ma nekem, holnap neked” jellegének bizonyára egy időpontban sem láttuk annyi

szembeötlő bizonyosságát, mint ebben a könnyel, sóhajjal, vérrel és véres verejtékkal szomorú időszakunkban; ebben a valóban történelmi időszakban, amelyben — az irás szerint — „támadt egyik nép a másikra, egyik nemzetség a másikra” és a nagy kavarodásban az életre-halálra menő harcokban szintúgy gomba-módra termettek naponként — jelszavak alakjában — a napról-napra változó — alkalmi igazságok.

Óh nem ilyen egy napos érvényű és kérész-életű igazságok voltak azok, amelyek az Isten lelkének indításából támadtak a történelem folyamán — ihletett lelkű próféták ajkáról.

Ők örök igazságokat szóltak. Vagy ha tán nem is éppen mindig teljesen azt, de az örök igazságok, a szebb, a jobb, a tökéletesebb, a nemesen emberibb szent vágyának, szent hevületében nyitották meg ajkukat szólásra.

Olyan érzésektől és eszményektől hevitve, amelyekre gondolva, mindig eszembe jutnak az apostoli igék: „Ne legyünk többé gyermek értelemmel, akik habozunk és ide-tova hajtasunk a tudományoknak bármi szele által, hanem az igazságot követvén a szeretetben, mindenestől fogva növekedjünk abban, aki fő: a Krisztusban”.

Mert én azt olvasom ki ezen igékből, amit az elsők közé helyezek az örök igazságok sorában s amelyre vonatkozólag hiszem és vallom, hogy e nélkül a próféataság, az Isten lelkétől való indíttatás el sem képzelhető: „a szeretet igazsága” nagy és fenkölt gondolatát.

Ott csillan meg ez a gondolat már az ó-kor prófétáinál is, akiknek egyike „irgalmasságot kíván és nem áldozatot”, a másik pedig hirdeti annak az „egy akol és egy pásztornak” fenéges gondolatát, amelyben lakozik „a farkas a báránnyal, a az oroszán a kecskegödölyével s egy kis gyermek: a szeretet őrzeni őket”.

Az egyetemes emberszeretet és testvériség igazsága az, amelyben — a názáreti Mestert követve — minden időnek és nemzetnek költőibb lelkületű és magasabb szárnyalású prófétái megegyeztek. Ez a gondolat élt, vagy mint egészen kifejeződött igazság vagy talán csak homályos és határozott kifejezésre jutni még nem fudott vágy, vagy sejtelem az ők lelkükben.

Ennek a nagy gondolatnak az emberi örök céllal és hivatással való összhangját és harmonikus szépségét korántsem zavarta eddig s nem zavarja ezután sem, ha ők fajukat sze-

rették és annak hűséges, becsületes, odaadó, áldozatkész tagjai voltak — s ez érzéseiknek prófétai ihletettségu és költői lendületü irataikban bizonyosságait is adták.

Mert a tisztultabb értelemben vett és nemesen zománczott fajszeretetet, — ha tán tulzásokra is ragadta volna szent extázisok pillanatain őket — sohasem zárhatja ki a prófétai magaslatok tisztultabb légkörében élő lelkeknél az egyetemes emberszeretetet és testvériség érzéseit.

Ennek bizonyítására — nemes büszkeséggel szegezhetem ezt le, — nem kell messze mennünk bizonyosságért. Semmiesetre sem túl nemzeti irodalmunk történetének határain!...

II.

Szinte önként következik — ugy az elmondottakból, mint általában a dolog természetéből — a felelet a másik kérdésre, hogy t. i. milyen volt az a lélek, amellyel szólottak az Istennek választott szent emberei, az örök igazságoknak eme hasonásai.

Hiszen sokszor hallottuk már testvéreim azt a gondolatot, hogy hit nélkül az emberi lélek nem élhet, épen ugy, mint a virág fény nélkül; hogy a hit a lelki élet napja, forrása minden áldásnak és termékenységnek; hogy a hit a lelki élet virága, a virágnak minden szépségével s a benne rejlő maggal, amely biztositéka a gyümölcsnek.

S ez a gyümölcs pedig a cselekedet, az áldozatkészség és az áldozat. Ha pedig az élet egyszerűbb viszonylataiban is szükség van erre a lelki éltető elemre, hogy az élet ne legyen reánk nézve soha oázis nélküli sivatag pusztasággá: mennyivel inkább szükségük van a hittelteljes és áldozatkész lelkesedésre azoknak, akik eszményekért élnek és harcolnak, akik magasabb célokat munkálnak szavaikkal és cselekedeteikkel egyaránt.

Amilyen ismerős ez az igazság, éppen oly ismerősek az ezeket igazoló példák, amelyek mind azt igazolják, hogy az áldozat a lelki élet és fejlődés örök törvénye.

Tudósok könyvek és műszerek mellett átvirrasztott éjjelei, apostolok és reformátorok, költői lelkü próféták és prófétai lelkü költők börtönig, máglyáig, megköveztetésig kitartó hűséges ragaszkodása az általuk hirdetett eszmékhez és igazságokhoz, mind e mellett a hitteljes és áldozatrakész lelkesedés mellett

tanuskodnak. Álmodozó lelkek, akik, mint Illés próféta hallják a megpróbáltatások viharai nyomában „a halk és szelid morajt” és ebben az isteni biztató hangra ismernek; akik — mint az „Ember tragédiája” írójának Platója, borsószemen térdepelve is szépet álmodnak és lelkesedéssel küzdenek a jobb korért, „mely után buzgó imádság epedez százezrek ajakán”, küzdenek remélve, hogy „lesz még egyszer ünnep a világon”, mert:

„az nem lehet, hogy annyi szív
hiába onta vért,
az nem lehet, hogy ész, erő
és oly szent akarat
hiába sorvadozzanak
egy átok suly alatt”.

Ne menjünk ezuttal messze példakért testvéreim!

Maradjunk egészen közel, nemzeti életünk és történetünk körében. Nemzetünk nem egészen 100 év előtti történetének költő-gigászainál. A „Szózat” nagynevű költőjénél; a természet ihletett lelkü — virágokat is megszólaltató költő-papdalnokánál; a szabadságharc és a világszabadság világhirü, lánglekü Tyrteuszánál.

És annál — mindenekfölött — ma, akiről most halála 50 éves évfordulója alkalmából — különösen is meg kell emlékezzünk: az aranyszivü, aranykedélyü és aranytollu költőről — a mi Arany Jánosunkról — aki zengzetes nyelvünk szépségeit és kifejező erejét oly magas tökélyre emelte — ugy a régi dicsőség emlékeivel buzdító nagyhirü alkotásaiban, mint az életnek szépségeit és lelki tragédiáit művészi festéssel előnkbe táró örökbecsü és szépségü költeményeiben.

„Toldi írójához küldjük el ma mi is lelkünket” (mint egykor az ő nagynevű költő társa Petőfi S.) s emlékezzünk róla hálás emlékezéssel. Emlékezzünk a „Walesi bárdok” igazságért és szabadságért való áldozatkészséget dicsőítő, a „Ráchel siralmának” az ige, az eszme diadalát hirdető — s a „Családi körnek” az élet nemes szépségeit közvetlen melegséggel festő írójáról.

Toldi írójához küldjük el ma lelkünket és emlékét áldva imádkozzunk, hogy sok ilyen hű fiat nemzetünknek és sok ilyen fenkölt, nemes gondolkozásu tagot az emberiség nagy családjának adjon nemzetünk dicsőségére a mi egy igaz Istenünk,

akinek „lelkétől indítatva szólottak az ő szent emberei” — a mi ünneplésünk és emlékezésünk tárgya is, akiért legyen az Urnak dicsőség és hálaadás most és mindörökké. Amen.

Ürmösi Károly,
kolozsvári lelkész.

Nehéz időkben.*

II. Kor. 4:9 Háboruságot szenvedünk, de el nem hagyatunk, megaláztatunk, de el nem veszünk.

Fil. 2:5. Az az indulat lakozzék bennetek, mint amely volt a Jézus Krisztusban.

Jézus mondta a hegyi beszédben: „Boldogok, akik háboruságot szenvednek az igazságért”.

Az első keresztényeknek kijutott a szenvedésből s a háboruságból. A büszke római császárok idejében sok megaláztatásban részesültek. De nem csüggedtek, mert egy szebb jövőbe vetett reménnyel azt hirdették: Ne féljete azoktól, akik a testet megölik, de a lelket meg nem ölhetik.

Sok háboruságot és megaláztatást kellett szenvedniök, de elszánt apostolaik voltak, akik a nehéz időkben bátorságot öntöttek az elnyomottak szívébe s lelkesen hirdették: „Háboruságot szenvedünk, de abban el nem hagyatunk, megaláztatunk, de el nem veszünk. Olyan indulat lakozzék tibennetek, mint amely volt a Jézus Krisztusban”.

Ha nézzük egyházunk történelmét, megtaláljuk ebben is a mártírságot.

Hitünk első zászlóvivőjét elevenen, máglyán megégetik.

Vallásunk, egyházunk megteremtőjét életfogytiglan tartó várfogságra ítélik.

Akaratunk ellenére terjed a szombatos hit s még is nekünk kell ezért is megszenvednünk! Igazságtalan módon elveszik 68 egyházközségünket.

Almási Mihály korában újra ellenünk támadnak a jezsuiták s elveszik legszebb iskoláinkat és templomainkat s legné-

* Elmondva Székelykeresztúron, 1933. aug. 9-én tartott egyetemes lelkészkerületi gyűlésen.

pesebb egyházközségünk 80 évig áll templom nélkül. Magánházaknál hirdetik az egy Isten hitét.

Magasabb állami hivatalra unitárius ember nem számíthatott. A vallás szabad gyakorlata csak papiron volt, a gyakorlati élet minden oldalról elnyomatásról, megaláztatásról beszélt. Beteljesedett rajtunk is az irás szava: Háboruságot szenvedünk, de el nem hagyatunk, megaláztatunk, de el nem veszünk.

E nehéz, küzdelmes időkben is fönnmaradtunk, sőt nemcsak fönnmaradtunk, hanem haladtunk és fejlődünk tovább, mert olyan apostolaink voltak, mint Szentábrahámi Mihály, kiről feljegyezte a történelem, hogy az unitáriusoknak szeme, szive és szája volt. Mert e küzdelmes időket, nagy csapásokat elődeink olyan indulattal viselték, hordozták, mint amilyen volt a Jézus Krisztusban. Mert e nehéz időkben a világiak és egyháziak egymással kezet fogtak, együttes erővel közalapot gyűjtöttek, a világiak sorából nagy jóltevőink támadtak s intézményeket létesítettek.

Fejedelmi alapítványokból könnyü intézményeket létesíteni, alkotni, építeni, mint ahogy azt könnyen megtehették a fejedelmi egyházak, de úgy építeni, mint ahogy épült a helybeli kollegium, az nehéz és mégis szép és gyönyörűséges alkotás.

Ma is és mindig meghatódva olvassuk annak történetét. Volt egy apostol, aki bejárta a Nyikó völgyét, a Gagy vize mentét, a Nyárád s a két Homoród mentén levő székely unitárius községeket, buzdított, szónokolt, lelkesített, hogyha székely népünk élni, haladni és művelődni akar, akkor a muzsáknak és az erényeknek építsen hajlékot a székelyföld gócpontján: Székelykereszturon.

A lelkes beszédre a székely szivek megmozdultak. Az elhintett magvak termékeny földre találtak. Mindenki áldozott tehetsége szerint s ha sok küzdelem árán is, de a muzsáknak és erényeknek hajléka felépült e helyen.

A székely ember kapujára és házának homlokzatára valami naiv és mégis bensőséges vallásossággal fel szokta vésni e szavakat: Isten segedelméből építette...

E gimnázium ódon falaira, homlokzatára is fel lehetne írni e szavakat: Isten segedelméből építette a szenvedések közt is élni és haladni akaró szegény székely nép.

Azután kedvezőbb idők következtek. Mintha Isten megelégette volna a két évszázados mártírságot, a mult század

végén s a jelen század elején a boldogság és a jóllét napja felragyogott felettünk, de jött a kegyetlen világháború, utánna a romlás, nagy veszteség, ezeket tetézte a gazdasági krízis s bár minden évben javulást vártunk, mind nagyobb és nagyobb veszteségben, megaláztatásban volt részünk.

Egyházunkat sokan tengeren hánykodó hajóhoz hasonlítják, amelyet a háborgó tenger hullámai elveszéssel, süllyedéssel fenyegetnek. Háborog a felkorbácsolt, elkeseredett lelkek vihara a nyomor és elégedetlenség miatt, s mint a világítótorony és mentőjel a hajótörötteknek, úgy esik nekünk is Pál apostol biztatása: „Háboruságot szenvedünk, de el nem hagytunk, megaláztatunk, de el nem veszünk! Olyan indulat lakozzék tibennetek, mint amilyen volt a Jézus Krisztusban“.

Krisztus lecsillapította nagy lelki nyugalmával, mennyei Atyjának szerető gondviselésébe helyezett hitével a szeleket, a háborgó tengert és lőn nagy csendesség.

A mai nehéz válságos időket másképen nem is, csak Krisztusi lelkülettel élhetjük át!

Először is azoknak kell erősen, rendithetetlenül állaniok, kiket Isten a nyájak őrizetére, akiket Isten az ifjuság nevelésére hívott el. Ezek legyenek, mint a tanítványok voltak: A földnek savai és a világ világosságai! Nehogy beteljesedjék rajtunk az irás szava: „Megverem a pásztort és elszélednek a nyájnak juhái!“

Fel kell világosítani népünket, hogy az élet vizét, az életető szellemet, hiába keresi más helyen, csak a templomainkban és iskoláinkban találja meg. Hadd hallja és értse meg mindenki a hívó szót: Aki szomjuhozik, jöjjön én hozzám és igyék! „Jöjjetek én hozzám, kik elfáradtatok és meg vagytok terhelve, mert én megnyugtatlak titeket“.

Fel kell ébreszteniünk székely népünk szunnyadó, vagy már alvó lelkiismeretét s emlékeztetniünk kell nagy kötelességeinek teljesítésére: Vannak intézményeink, amelyeket nehéz időkben nagy áldozatok árán teremtettek elődeink. Mi méltatlan utódok volnánk, ha most azokat veszni hagynók, most a mai időkben, amikor nagyobb szükségünk van ezekre, mint volt bármikor, ha nem akarnók, vagy nem tudnók fenntartani!

Sok mindenről le kell mondanunk!

Le kell mondanunk a mai nehéz időkben szép ruháról, a kényelemről, a felesleges költekezésről, kiadásokról, de egyről

nem szabad lemondanunk : magyar intézményeink fenntartásáról, gyermekeink iskoláztatásáról és neveltetéséről, mert ezáltal nemcsak családunk szerencsáját, hanem fajunk és egyházunk jövőjét is veszélyeztetnők.

Igényeinket le kell szállítanunk a legalsó fokra, de ezekben a dolgokban teljes tehetségünk szerint meg kell hozzuk az áldozatot.

Én azt hiszem, hogy e téren még mindig nem tettük meg, amit jóakarattal megtehetnénk és meg kellene tennünk. Még mindig nem értettük át nagy költőnk lelkesítő felhívását:

Ne hagyjátok a templomot,
A templomot s az iskolát.

Kevesen vagyunk, becsüljük meg egymást! Mindenki van valami érték, amely hiányzik a másiktól s ezért nélkülözhetetlen. Mi mindannyian egy testnek: egyházunknak vagyunk tagjai s egymást mint testvérek szeressük!

A régi, hagyományos összetartást, ha már halófélben volna, támasszuk föl és ápoljuk, ha élni és haladni akarunk!

Jóllehet a munkás méltó a jutalmára s felelősségteljes munkánk után azt meg is érdemelnők; de az annyira kevés, hogy a mindennapi kenyérre is alig elég, mi végezzük a megérdemelt jutalom nélkül is lelkiismeretes kötelességeinket! Amit teszünk, lélekből tegyük, mint Istennek s nem mint embereknek. A legfényesebb jutalom lelkiismeretünk nyugalma, ha jól betöltöttük hivatásunkat. S aztán tápláljuk a reményt, hogy ezek a nehéz idők se tartanak örökké, egyszer csak vége szakad a mártírságnak.

Ne feledjük, hiszen az élet számtalan példával bebizonyítja, hogy minden gonoszságnak gyökere a pénz szerelme, mely után sovárogván, némelyek nagy bűnökbe, nagy veszedelmekbe esnek. Ne feledjük, mit mond az ilyenekre Jézus: „Mit ér, ha valaki az egész világot megnyerné is, lelkében azonban kárt vall. Keressétek először Isten országát s annak igazságát s egyebek is megadatnak nektek“.

Sok háborúság, veszteség és megaláztatás érte az első keresztényeket és ők buzgósággal énekelték:

„Tebenned biztunk eleitől fogva...“

Sok háborúság, veszteség és megaláztatás érte unitárius népünket Dávid Ferenc halála után s elődeink ajkán sokszor felcsendült ez az ének:

„Erős várunk nekünk az Isten!...

Sok háborúság, veszteség és megaláztatás érte egyházunkat Almási Mihály idejében, mikor legszebb templomainktól, iskoláinktól fosztottak meg, de elődeink imádságukba foglalták:

„Erős torony az Urnak neve és aki hozzá folyamodik, bátorságos léssen.”

Sok háborúság, veszteség és megaláztatás ér napjainkban is. Hangozzék ajkainkon:

Egy Istenünk, egy édes hazánk,
Áldd meg e hont Isten, jó Atyánk!

Higyjünk, reméljünk, tartsunk össze, munkálkodjunk. Amit teszünk, lélekből tegyük, mint Istennek s nem mint embereknek. S ami a legfőbb: a mai nehéz időkben mindig olyan indulat lakozzék bennünk, mint volt a Jézus Krisztusban. Ámen.

Báró József.

Édes Anyák.

Üdvözöllek, köszöntelek az egyház, gyermekek és magam nevében lelki nemes gondolatokkal és szivbeli nemes érzelemmel. E mai nap az év 365 napja közül Nektek legyen szentelve, hisz ti egész élteteket a magzatoknak szentelitek. Vajha ez ünnepszentelő nappól áldás, öröm és boldogság fakadna az anyákra, magzatokra egyaránt!

Köszönteni kívánom a jelenlevő édes anyákat, kik kedves gyermekeikkel itt vannak ünnepi érzésekkel eme lelki Sionban; Gileád gyógyító balzsamát kérem a mi egyetlen jó Istenünktől a beteg, szenvedő és távollevő édes anyák testi-lelki drága életére; gondolatban, igaz belső áhítatos fohászkodásban emlékezem a tengernyi szenvedés után Istenben megboldogult közelben és távolban pihenő édes jó anyákról. A hős fiakat, a lilium szálhoz hasonló leányokat örökkön sirató, keseredett szivvel busongó édes anyákat a kereszt tövében imádkozó Máriához vezetem, ki a nyitott sirhoz vezeti a fájdalmas szivüeket az élő hit ösvényén, melynek végén mindenek meggyőződhetnek: nincsen itt, feltámadott, mert akik igazán hisznek, ha meghalnak is, élnek.

Régen is emlékeztek és rendeztek az emberek különböző emlékünnepeket és napokat. Szeretet, kegyelet és jó érzés az alapja minden ilyen ünnepnek és napnak.

A madarak és fák napja mondhatni magyar kezdeményezés, a hősök napja egyetemes, melyet a világháború hozott létre, az Anyák napja amerikai származású, melyet szívesen és lelkesen ünnepel minden művelt nemzet. Ujabban keletkezett Apák napja, tejnap, könyvnap stb.

Ha ezek és még más emléknapiok méltók arra, hogy az emlékezés lobogó szövétnekét meggyujtsa az ember, úgy az Anyáknapja a legméltóbb a tiszteletre és kegyeletes emlékezésre.

Alig 3—4 betüből áll e szó; anya, de ebben benne van a szenvedéseknek feneketlen mély tengere, de benne van a legédesebb öröm, a legtisztább boldogság kiapadhatatlan forrása is. Keserű érzelmek, sirig tartó fájdalmak foglaltatnak e szóban: anya; míg máskor a paradicsom kapuja, egy földi mennyország található e szóban: anya.

A világ minden öröme semmi egy elégedett család házi örömeihez képest, mert a valódi háziasság a világ minden örömét pótolni tudja és pedig sokkal nemesebb alakban.

De a mily édesek az anyai örömök, ép oly nagy gond és kínos fáradság által lehet azokat megszerezni. Szeretet, hit, önmegtagadás, bölcs mértékletesség és józan megfontolás kívántatik a helyes és okszerű neveléshez s mindenekfelett jó példaadás. A tulságos anyai becéző szeretet késő bánat okozója lehet. Ha az anyák annak idején nem fakasztanak gyermekeik szemében hamar felszáradó könnyeket, majd azok fakasztanak az anyák szemében soha fel nem száradókat. A kellő szigorért és önmegtagadásért, melyet tanusít a gyöngéd anyai szív, gazdag kárpótlást talál a későbbi anyai örömökben, amit számtalan példa igazol.

Ilyen érzések és gondolatok kell, hogy fakadjanak az édes anyai kebelben, ha szent és magasztosan felemelő hivatásuknak hiven meg akarnak felelni.

Nincs is az anyai szeretetnél és gondoskodásnál nagyobb e világon, csupán csak az isteni gondoskodás és szeretet. Egy régi híres költő: Garay János, csoda szépen emlékezik az anyáról:

„A legnagyobbik melyet ismerek
 A jó anyának képe. Egy anya
 Sajáti közt szeretve és szeretvén
 Oly látomány, oly szent kép én előttem,
 Amely előtt legistenibb áhitat —
 S érzéssel állok s inkább tisztelek,
 Mint e világnak minden koronáit”.

Költők, festők, szobrászok, tudósok, államférfiak, nagy és jeles emberek beszédeikben, műveikben, alkotásaikban és megemlékezéseikben az anyákról nagy általánosságban a legnagyobb tisztelettel és szeretetteljes dicsőítéssel emlékeznek. Az anyai szeretetet és gondoskodást istenítik, kegyelettel méltányolják.

A legnagyobb magyar Gr. Széchenyi István azt mondja, hogy egy édes anyának még azt sem lehet meghálálni, hogy magzatát szive alatt hordozta és életre hozta. Gr. Széchenyi hálásan elismeri és vallja, hogy minden sikerét édes anyjának Gr. Festetich Juliának köszöni.

Egyszerű és középsorsban levő emberek százai és ezrei kivált, ha kiemelkednek és boldogulnak, az édes anyai gondról, fáradozásról és szeretetről hálásan szoktak megemlékezni és sokszor a jó anyák emlékének áldozatos, szép, jótékony emlékoszlopot emelni.

Ifjabb Br. Wesselényi Miklós gyermeki szeretete, ragaszkodása és hálás elismerése édesanyjával szemben, majdnem egyedülálló a világtörténelemben. Ha Biton és Cleobis két görög ifju anyjukat kocsiban a Junó templomába huzták; Bárány Wesselényi több mint két hónapig ápolta, gondozta beteg édesanyját a legnagyobb szeretettel és önfeláldozással és meghalván, koporsóját vállára tevén, önmaga vitte a magas hegy tetején levő családi sírboltba, ahol nyolc nap és nyolc éjjel még ott ült decemberi időben. Ezután Weér Farkas legjobb barátjához írt levelében így emlékezik a sokszori töviskoronát hordott édes anyjáról, Cserey Ilonáról: „Felejthetetlen jó anyám, édes Dajkám, gyermekségem gondos ápolója; ifjuságomnak és s érzés fényével világító csillaga; édes enyhítője a férfi gyöttrő gondjainak s küzdő szenvedéseinek, ezen leghivebb, legigazibb oktatóm, barátom”.

Coppé Ferenc hírneves francia költő esős időben egy faluban rekedvén, vándor színészek előadását nézte meg, ahol a főszínésznő előadása, jobban mondva alakítása és színpadi

maga mutogatása — elkedvetlenítette és idő előtt távozott az előadásról. Kevés idő múltán a korcsma egyik szögletében a kisdédét szoptató eme színésznőt látván, mint gyöngéd édesanyát, versében így ír:

„Még a gyalázatban is kalap levéve
Tisztellek óh anya szent kötelessége!
Látva hű szerelmed, mely nem hagy pihenned,
Az anyai ösztönt tisztelem te benned,
Mely megszentel minden asszonyt és sugára
Madonna-fényt hint a céda homlokára“.

Szász Gerő magyar pap-költő is kedvesen ír az anyákról:

„Élve, tán holtan is minden asszony szeret;
Virágot, madarat, napsugárt, gyermeket,
S ha szívét megölik — s össze hull a porig,
Mint egykor Mária: csak tűr s imádkozik“.

Bizony ezerszer boldog az, ki imádkozni tud és akinek van a kikért imádkozzék!

Igy tűrt és imádkozott a szent hajdan korban Hágár Izmaelért, midőn Ábrahám elűzte magától Hágárt a forró sivatag pusztába, de az isteni gondviselés mindkettőt megtartotta. Így tűrt és imádkozott Mária, midőn férjével, Józseffel és kis fiacskájukkal, Jézussal Egyiptomba menekültek, mikor is szerencsésen megszabadultak a komoly veszedelemtől. Így tűrt és szenvedve imádkozott Mónika, a remény angyala, hét évig, hogy a romlás útjára tért fia megjavuljon és buzgó imája meghallgattatván, fia Ágoston, Krisztus buzgó hive lett. Így imádkozott Bóra Katalin, Luther felesége, a lemondás, a házi erények angyala, és volt boldogság családja körében.

Igy tűrt és imádkozott Szilágyi Erzsébet, Zrinyi Ilona s előttük és utánuk még oly sok ezrek és milliók a szenvedő és örvendező édes jó anyák megszámlálhatatlan nagy táborában, kik mint névtelen hősök, mint félistenek éltek-haltak és élnek és halnak. Óh hány magyar anya volt a régmúlt időkben, kik Rákhellel sirathatták gyermekeiket, mint Pókainé; kik Hágár és Mária sorsára jutván, éjjel és nappal, hidegben-meleghen, éhen-szomjan kénytelenek valának menekülni, puszta életüket megmenteni bár, elhagyva vagyont, boldogságot, hazát; így pl. Homonnai Györgyné, Dóczy Fruzsina, a hires Széchy Mária nagyanyja, Kossuth Lajosné Meszlényi Teréz és még

számosan a kicsinyek és nagyok, a szegények és gazdagok sokaságában.

Mily számosan sirtak és zokogtak az anyai fájdalom mély-séges mély tengerében, mint pl. Gr. Bánffy Dénesné Br. Barcsai Ágnes, kinek Ágnes nevű kisleányát Mária Terézia királynő parancsára 175 huszár rabolja el az ájultan heverő édesanya ölelő karjaiból, kit aztán soha többé még csak nem is láthattott az édes anya.

Hát ki tudná megmérni Erzsébet magyar királyné iszonyu fájdalmát, melyet egyetlen kedves fia, Rezső nagyreményű trónörökös elvesztése után — viselt, szenvedett?

Volt-e, lehetett-e boldogabb anya, mint Rab Biró Istvánné Dósa Zsófia, ki Sámuel és hős Gábor fiaiban gyönyörködött, mint egykoron Lukréczia a Grachusok anyja, de lehetett-e iszonyubb fájdalom annál, mint midőn hosszú selymes hajával — tatárok fegyverétől hősi halált szenvedve — véresen hozták a kétségbeesett anyához?

Vagy a két Homoród mentén híres-neves nagy Dimén Józsefné anyai öröme minő nagy lehetett, hogy két szép daliás fiában egész Erdély népe a kormányzóval együtt felette gyönyörködött s később elvesztvén, fájdalomtól megtörve zokogott?

Az anyai sziv boldogságának és fájdalmának nagyságát igen találóan festi b. e. Nagy Lajos költő pap tanár „Az Anya” c. versében:

„Reng a bölcső, nézd mily nyugton
Alszik a kis gyermek benne!
Nem gyanítja, életünknek
Terhe, gondja, hogy mi lenne.

Boldogabb az anya,
Gondja bár ezer van;
Szive boldogságát
Birja magzatában...

Reng a bölcső, újra csak reng —
Nézd, mi halvány a kis gyermek!
Nyughatatlan, egyre csak sir:
Fáj az élet már szegénynek.

Örködik az anyja
Éjt-napot cserélve,
És az örködőnek
Több a szenvedése”.

Óh megmérhetetlen anyai boldogság és anyai fájdalom, beh utólérhetetlen voltál, vagy és leszel mindörökké. Valóban névtelen hősei vagytok édes anyák az önfeláldozásnak, névtelen hősei vagytok a szeretetnek, a türelemnek, a boldogságnak és a fájdmaknak.

Zrinyi Katáról férje, Forgách Imre úgy emlékezik, hogy: „Lelkének fele, fejének ékessége”. Bánffy Istvánné Guthi Országh Magdolnáról a történetíró így jellemez: „Szive olyan, mint a kék ég”. Thurzó Ferencnéről pedig az van írva: „Csupa sziv, szeretet és szelidség”.

De ki győzné előszámlálni, felsorakoztatni csak a magyar történet lapjairól is azt a számtalan sok jó édes magyar anyát, kik egy évezreden, sőt másfél ezredéven át nevelték a nagy és jeles magyar fiakat és leányokat.

Az örökös török háborúk idején kellett különösen nagy lelki erő a magyar asszonyoknak, a magyar anyáknak, mikor a férfiak hadban voltak, nehéz fogságot szenvedtek vagy hősi halált haltak. Ekkor anya, apa, gazda, gazdasszony, sőt ha úgy hozta a sors, hős is kellett legyen a magyar nő, mint Rozgonyi Cecilia, Széchy Mária, Zrinyi Ilona, Dobó Klára, Béli Pálné és mások.

Azonban nemcsak az említett történelmi nagy nevek viselői tündököltek az anyaság magasztosságában és örök dicsőségében, hanem székely-magyar fajunknak azon derék anyái is, kik századok leforgása alatt szülték, gondozták és nevelték a mi elődeinket, a mi nagy és jeles embereinket és asszonyainkat a múltban és jelenben. A tudós és bölcs tanítókat és tanárokat, a szelid és alázatos, jámbor, nagy türelmü papokat, vitéz és bátor katonáinkat, fáradhatatlan, munkás gazdáinkat, okos és nagybelátásu vezetőinket, íróinkat, költőinket, művészeinket, kik oly sok jeles dolgokban ékeskedtek és ékeskednek. Egyszóval a sok ezer derék székely falusi anyák szülték, nevelték fajunknak kicsiny és nagy dolgokban ékeskedő fiait és leányait, kik aztán mint apák és anyák mindenkor és mindenekben méltó utódaivá váltak a dicső elődöknek. Ezerszeresen vétkeznek azok, kik Isten szent törvénye ellen cselekszenek tudatosan az anyaság dolgaiban. Utálatos sorvadás és örök kárhozat e legrutabb vétek következménye.

Gyönyörű hasonlatok vannak az anyákról és gyermekekről, melyekben az anyák jellegzetességei a napnál fényesebben tündökölnek:

1. „Az anyá a sziv, a gyermekek a száj, ezektől tudjuk meg, mi lakik a szivben“.

2. „Az anya kertész, a gyermekek virágok, ezeknél látni, mint ápolja őket az anya“.

3. „Az anya élőfa, a gyermekek a gyümölcs, a gyümölcsről ismerni a fát“.

4. „Az anya virág, a gyermekek méhek, minél több van a virágban, annál többet hoznak“.

5. Az anya pásztor, a gyermekek nyáj, az élénkség mutatja, mint legelteti az anya“.

6. „Az anya királynő, a gyermekek alattvalók, boldogok a gyermekek, ha okos az édes anyjuk“.

Élvezettel és haszonnal kell megrögzíteni, elménkbe vésni mind az anyáknak, mind a magzatoknak e sok tanulságokat nyújtó hasonlatokat, hogy azoknak gyakorlatából és munkálásából áldás, jóllét és boldog megelégedés fakadjon a családokra és így az egész társadalomra, mi által sok hiába való könny felszáradna és sok zokszó, fájdalom, sőt átok és csapás is elmaradna, megszűnne.

Édes anyák! bocsássatok meg énnekem, hogy a nagy alkalomhoz mértén ily erőtlén szavakkal tudtalak csak köszönteni, üdvözölni. Szivből jött üdvözletem és igazi szivekhez intéztem s hiszem, hogy oda is talál.

A multból, mint tükörből, egy pár esetet nagyon röviden igyekeztem lelki szemeitek elé tárni. Vajha lelkesítene és erősítene a legnemesebb feladatnak, az anyaságnak méltó hordozására, tovább folytatására.

Édes anyák! kik részesei vagytok a Teremtő hatalomnak, amennyiben saját éltetek kockáztatásával életet hoztok létre, örömeitekben énekléssel dicsérjétek az Urat, szenvedéseitekben buzgó imával forduljatok a Vigasztalások Atyjához és Istennek áldottai lesztek mindenkor!

Legyen szabad még egy néhány szót a magzatokhoz intézni. Édes anyátoknak köszönhetitek azt is, amitek van, és azt is, a mik vagytok és lesztek. Tudjátok meg, hogy az anyai szívnek gyermekszeretet, gyermeki hála kell. Ha tudtára jöttök ez örök nagy igazságnak, szorosán ahhoz ragaszkodjatok egész éltetekben. A biblia szava vezéreljen, mely azt mondja: „El ne hagyd anyád törvényeit, mikor jársz, veled járjanak, mikor alszol őrizzenek téged és felébredvén, azokkal szólj“. Péld. 6. 20.

Mindig igazán szeressétek, megbecsüljétek az édes jó anyátokat.

Tegyetek Isten, édes anyátok és a gyülekezet színe előtt e szent helyen fogadalmat a következő szavakban, melyet hiven meg is tartsatok:

Szent ünnep van: Anyák napja,
Melyre Isten felvirraszta.
Hálát adunk szivből Atyánk,
Hogy megtartád édes anyánk.
Boldogsággal telve szivünk,
Hogy szülénkkal itt lehetünk.
Jó anyánkkal legyen Isten,
Hogy neveljen szeretetben.

Fogadalmat teszünk itten
Szent házában oh nagy Isten,
Hogy anyánknak szót fogadunk,
Bánatot soh'se okozunk;
S ha majd jutnak öreg korba,
Nem hagyjuk el fájdalmukba.
Szeretettel körülvesszük
S éltüket így széppé tesszük. Ugy legyen.

Székelykeresztur, 1933.

Péter Sándor.

A templom ma is a boldogság eszköze.¹

Alapige: 84. Zsolt. 2—5. v. „Mily szerelmetesek a te hajlékaid Seregeknek Ura! Kiváncozik, sőt emésztődik lelkem az Urnak tornácai után; szívem és testem ujjongnak az élő Isten felé. A veréb is talál házat és a fecske is fészket magának, ahová fiait helyezhesse. Boldogok, akik lakoznak a te házában, dicsérhetnek téged szüntelen“.

Ha csak egyszerűen mint lelkipásztor állottam volna ma erre a szószerűre, hogy itt tolmácsolója legyek e gyülekezet örömének, amelyet fennállása 60-ik és temploma építésének 25-ik évfordulója alkalmából érez, hogy a zsoltáriró királlyal hirdessem az Istenháza szentségét és boldogító voltát: még akkor sem állhatnék itt mélységes meghatottság és megilletődés nélkül. Látva ezt a szép számban megjelent gyülekezetet; látva, a mai lehagoló viszonyok között is, az arcokon megjelenő örömsugarakat, sőt a szemekben itt-ott felcsillanó örömkönnyeket; látva ezt az egyszerű, de egyszerűségében is fölemelő templomot, amelyet a vallásos buzgóság nemcsak szeretettel ápolt, hanem ujabban az innen kiáradó lelki világosság szimbolumaként, villanyvilágítással is berendezett: ki az, akinek lelkében a legfelségesebb érzelmek s a legistenesebb gondolatok ne ébrednének? De az én lelkemben a mellé az elragadó kép mellé, a mult emlékei is felsorakoznak.

Megelevenedik az én lelkemben annak a 25 év előtti időnek a képe, amikor ebben a székely anyavárosban az unitárius hivek jövevények és zsellérek voltak, amikor szomoruan kellett tapasztalnunk, hogy a veréb is talál házat, a fecske is fészket magának, ahová fiait elhelyezze, de nekünk nincsen

1) A székelyudvarhelyi egyházközség alapítása 60-ik és temploma építésének 25-ik évfordulóján elmondott beszéd.

otthonunk, amelyben Istenünket szabadon imádhathjuk; amikor, mint hajdan az üldözött keresztények, csaknem évenként új meg új helyet kellett keresnünk, ahol vallásos áhítatunknak kifejezést adhattunk. Azután megelevenedik lelkem előtt a mérész fölemelkedésnek, a bátor lendületnek a képe, amely mint az első pünkösztkor az apostolokat, közös imádságra és egyakaratra indította a hivek lelkét, hogy építsünk Székelyudvarhelyen unitárius templomot. Szinte láttam lelki szemeimmel az aggódó töprengést, a különböző tervezgetést: itt a kishitűség félelmét, amott a bizalom bátorságát; itt a reménytelenség által támasztott akadályokat, amott az Istenre támaszkodó akarat kitartását, amelyekből, mint a mindennapi kenyér a verejtékből és imádságból, megszületett az építés visszavonhatatlan elhatározása. Óh, de látom a kivitel elébe tornyosuló, szinte legyőzhetetlennek látszó akadályokat. Hiszen semmiből teremteni csak a jó Isten tud. Már pedig nekünk a kezdet-kezdetén alig volt több földi kincsünk a semminél. De a jó Isten segítségünkre jött. Megihlette a lelkeket, megnyitotta az áldozatkészség csatornáit s megszégyenítette azokat, akik a mozgalom közepette gunyosan kérdezték: „Vajjon mi lesz ebből?”

Milyen fölemelő volt látni a szivek megnyilatkozását. Látni, amint vallásfelekezeti külömbiség nélkül lelkes apostolai támadtak a szent ügynek, akik most a szó erejével, majd a toll hatalmával terjesztették az eszmét, amelynek nyomában megindultak az áldozatkészség szép cselekedetei. Óh mennyi szeretettel simogattuk a hitbuzgóság által távoli vidékekről idehozott köveket és téglákat. Mintha most is látnám és átélném azt az örömet, amely az alapköv letételénél dobogtatta sziveinket s azt a boldogságot, amellyel naponként néztük és méregettük a falak emelkedését. Óh, ha azok a kövek beszélni tudnának! Mennyi mindent elmondhatnának! Amikor aztán fölépült az Isten háza, teljesen elfelejtettük a gondot és aggodalmat, mint a földműves nem emlékezik a vetéssel járó verejtékekre aratás-kor, amikor emelgeti a súlyos kévét s látja az aranykezeszteket.

De — mondjátok talán — hogy mindez igaz lehet a multa nézve. De 25 év, bár kevés az idő végtelenségében, mégis nagy idő az emberek életében. Különösen a mi utóbbi 25 esztendőnk, nagy változásokat és átalakulásokat hozott reánk. Ma más az ember lelki világa, mások céljai, reményei és eszmé-

nyei. Amiért akkor lelkesültek, az ma nem indítja meg a sziveket. Amely lobogókért akkor a tűzbe mentek, azokat ma sárba tiporják. Ma nem a templomok szeretete emésztli az emberek lelkét, hanem a pénz szomjusága. Ma nem harangokat, hanem ágyukat öntenek. Ma nem a vallással, hanem a gazdasági válsággal törődnek. Ma nem a templomokban keresik boldogságukat, hanem egymás legyürésében és kiuzsorázásában.

Bármilyen felleget legyen a mai láthatár, bármilyen sötétek legyenek a mai ember kilátásai, én ma, 25 év után is vallom és hirdetem, hogy bármilyen irányt vegyen az emberiség jövő fejlődése, jöjjenek nemzedékek nemzedékre, de az ember Istent és a vallást nélkülözni soha sem fogja; mert a vallás olyan természetes hajtása az emberi léleknek, mint a virág az anyaföldnek. Azért némuljon el bár időnként, mint ahogy a nap sem mindig egyformán ragyog, némuljon el az ajkakon, de azután ismét csak felcsendül a zsoltáros király szép dala: „Mily szerelmetesek a te hajlékaid seregeknek Ura”. „Kivánczik, sőt emésztődik lelkem az Urnak tornácai után”. „Boldogok, akik lakozhatnak a te házában s dicsérhetnek téged szüntelen”; mert a *templom az ember lelki boldogságának egyik legfőbb eszköze*, ha igazi hivatásának megfelelően

I. Az evangéliumi hitet ápolja.

II. A tiszta ker. erkölcsiséget szolgálja.

I.

Való igaz, hogy ujabban sok helyen bizonyos közönyös séget, sőt határozott ellenszenvet tapasztalunk a templomokkal szemben. Erről beszélnek az üres templomok, amelyek olyanok, mint az elhagyott családi otthon, amelyben nem lobban fel a tűzhely életet hirdető lángja s nem dobbannak össze az egymásért égő szivek. Vagy beszélnek azok a szomszédos országból jövő tudósítások, amelyek elmondják, hogy egyes szélsőséges áramlatok miként szegzik fegyvereiket elsősorban épen a templomoknak, miként ostromolják azokat, mint megannyi ellenséges várat; miként veszi védelmébe a hatalom a templomrombolókat, vagy miként alakítja át azokat mozikká, színházakká, muzeumokká vagy éppen multság házaivá.

Vajjon mi lehet ennek az oka és magyarázata? Talán a mai embernek nincs többé szüksége vallásra és Istenre s azt

hiszi, hogy a templomok megsemmisítésével ezeket is megsemmisítheti? Talán a mi előrehaladott korunk, kulturánk és fejlett tudományosságunk Istent száműzte sokezer éves trónjáról s helyét maga az ember foglalta volna el? Talán az Isten, mint egy megvert hatalom, félrevonult a küzdőtérrel s az embert önsorsára bízta? Vagy pedig mi emberek annyira boldogok és elégedettek vagyunk, hogy nekünk nincs többé szükségünk az Isten segítségére, gondviselő jóságára és bűnöket megbocsátó kegyelmére? Nincsenek ma vágyaink, reményeink és eszményeink, amelyek megvalósulásra várnak? Nincsen imádságunk, amely áldásért esedeznék? Nincsenek könnyeink, amelyek letörlésre várnak, sebjeink, amelyek gyógyító balzsam után epekednek, gondoktól szántott barázdáink, amelyeket egy áldott atyai kéz elsimítson? Nincsenek szükségünk, amelyek jobban égetnek, mint a tűz, s amelyek kérik, várják és remélik az élő Isten segítségét? Az élet pusztaságain szomjas lélekkel vándorolva, mint hajdan Izrael népe, ma nem várjuk, hogy egy áldott csodatevő kéz vizet fakasszon a sziklából, mely enyhületet és új erőt adjon a további vándorlásra s keresztjeink hordozására? A pénz, a vagyon és világi jóllét annyira eltöltött volna minket, hogy a lelki élettel nem törődünk, az evangéliumi hitet nem áhitozzuk, a jézusi világosságot nem szomjuhozunk, hanem a bolond gazdaggal mondjuk: „Egyél, igyál én lelkem, sok esztendőre eltett javaid vannak?” Talán ezért némult el a zsoltáríró király dala az ajkakon s ezért nem emésztődik a lélek az Úr tornácai után s nem ujjong a sziv az élő Isten felé?

Nem! Keresztények! Testvéreim! Az ember soha sem élt nagyobb bizonytalanságban, mint ma. Akármerre nézzünk, mindenütt a romlás, a bomlás jeleit látjuk. Könnyű volt a történelem menetét megállítani, könnyű volt az emberiség haladásának a vonatát utjából eltéríteni, de ma a világ legkiválóbb gondolkozói, politikusai, diplomatái hiába izzadnak, hogy a megbillent egyensúlyt helyreállítsák. Mi a romok alá kerültünk. Ezért van, hogy soha annyi könny nem áztatta ezt az anyaföldet, soha annyi bánat nem emésztette a sziveket, soha annyi keserűség nem fojtogatta a torkokat és soha annyi imádság nem estromolta az eget, mint ma. Óh, ha itt kitárhatnék minden szivet, ha közszemlére tehetném a lelkeket: akkor látnók csak igazán, hogy nincsen ma egyetlen elégedett, boldog lélek,

hogy a fájdalom és keserűség úgy elborította az embereket, mint az özönviz, hogy életünk, örömeink, nevetésünk, boldogságunk csak látszólagos; hogy valóban igaza van a példabeszédek írójának, hogy „a nevetés közben is fáj az ember szive”. Most látjuk igazán, hogy milyen kicsiny a magában bizó ember, hogy az események sodorják magukkal, mint a falevelet a szél; hogy a tudomány által, amellyel boldogságát hitte munkálni, tulajdon sirját ásta meg, s a maga dicsőségére épített torony, mint kis férget maga alá temette. Ime! ez az ember!

De az Isten is megmaradt Istennek! Napja a maga régi erejével hinti életet és áldást adó sugarait a földre s termékenyíti meg a vetéseket. Dicsősége a maga ősi ragyogásában tündöklök akár látja azt az ember, akár nem. Gondviselő szárnyai éppen úgy ki vannak terjesztve fölöttünk, mint voltak ez előtt ezer évekkkel, annyira erős várunk és paizsunk mint volt ősapáinknak. Éppen úgy várja a tékozló gyermek megtérését és úgy örvend neki, mint Jézus korában. A sirókat úgy vigasztalja, az alázatosokat úgy felmagasztalja, a békességre igyekvőket úgy jutalmazza, az ártatlanul üldözötteknek úgy megadja a mennyországot, a tiszta szivűek előtt úgy kitárja magát s a lelki szegényeket úgy boldogítja, mint a hegyi beszéd idejében. Az ég és a föld elmulhatnak, de az ő beszédei soha el nem mulnak. Ime ez az Isten!

Az az esendő, gyarló és törékeny ember ma is éppen úgy rá van utalva arra a mindenható Istenre, mint a virág a harmatra, a kalász a napsugárra s a test a mindennapi kenyérre. Rá van utalva örömeiben, amikor reményei teljesülnek, amikor a dicsőség sugaraiban sütkérezik, amikor a tudomány, a gazdagság és dicsőség boldogságában fürdik. De rá van utalva különösen a nehéz időkben, a kísértet óráiban, amikor az élet keresztútjain áll, amikor könnyhullatással eszi kenyerét, amikor a bizonytalanság tengerén bolyong törékeny sajkájával. Bizony mi valóban csak akkor vagyunk és élünk, ha „Istenben vagyunk, élünk és mozgunk.”

Mi az oka, hát mégis, hogy ma sok helyen elnémult a zsoltárok dala, hogy a lelkek nem ujjonganak az Isten felé, nem emésztődnek az Úr tornáca után s nem boldogítja az Isten házában való lakozás? Sok mindenben szokták keresni az okokat, de mi keressük első sorban csak magunkban. A legfőbb ok az, hogy a nyugtalan, a háborgó, a kereső, a beteg, az élő

Isten után jomjuhozó lélek ma nem azt találja meg a templomban, amit keres. A mai kétségbeesett és csüggeteg lélek Istent keresi első sorban a templomban s talál helyette emberi hiúságokat és hiábavalóságokat. Az élő hitet szomjuhozza, mely erőt, lendületet, vigasztalást és világosságot adjon csalódott lelkének s talál e helyett emberi hitvallásokat, amelyek bilincsekbe verik lelkiismerete szabadságát. Az evangélium eredeti, tiszta forrása után áhitozik s e helyett az érdek és önzés által megzavart folyamatot talál. A példázatok és a hegyi beszéd magasatos tanításait várja s e helyett gyarló emberi bölcselkedést és útszéli okoskodást talál. Világosságot szomjuhozik s e helyett a varázslat és babona mérgével ápolják. Zaklatott lelke a békét és csendet keresi s e helyett itt is harci riadók hangját hallja. A végtelenség titkaiba kíván fölemelkedni s e helyett anyagi érdekek és földi gondok láncolják le lelkét. Istenországát igazságait keresi s talál ezek helyett keserű kifakadásokat e világ bűne és gyarlósága ellen. Jézust keresi s helyette az Anti-Krisztust mutatják be neki. Csoda-e hát, ha ilyen viszonyok között az ember elfordul a templomtól s országokon keresztül zúgja a tömeg: Rontsátok le a templomokat, amelyek „imádság háza“ helyett „rablók barlangjává“ lettek.

Azonban Jézus nem lerontotta a hivatásától eltávozott jeruzsálemi templomot, hanem csak megtisztította. Adjátok csak vissza a keresztény templomokat is eredeti hivatásuknak, hogy azok legyenek a hamisítatlan tiszta evangéliumi hitnek az ápolói, ahol az élet harcában elfáradt lélek új erőt, a csalódott kebel új reménységet talál, ahol a könnyek felszáradnak, a sebek begyógyulnak; ahol a szivek fölmelegednek, az akaratok megerősödnek. Csak legyenek a keresztény templomok olyanok, mint a családi *otthon*, amelyből a testvérlelkek áhítatos imádsága emelkedik az egek Urához; legyen *melegágy*, melyben az evangéliumi hitnek élő virágai teremnek s legyen erős *vár*, amely biztos védelmet nyújt azok ellen a romboló áramlatok ellen, amelyek ma annyi oldalról ostromolják az embert; legyen *frigyláda*, amelyben az Isten kijelentését minden emberi hozzáadás nélkül őrzik és hirdetik; legyen egy szent *magaslat*, ahonnan a lélek az örökkévalóság titkaiba tekint s biztosan meglátja üdvösségének a mennybe vezető útjait. Ha ilyenné tehetjük templomainkat, akkor is fölcsendül a zsoltár az ajkain: Mily szerelmetesek a te hajlékaid Seregeknek Ura! . . .

II.

Azonban a templom nem csupán az egyéni lélek üdvösségének az utjait egyengeti, hanem az egész társadalom fennállásának és boldogulásának alappillére. Az igazi keresztényi élet, nem pusztá hit, amely magába száll, szemlélődik, vagy az Uram! Uram kiáltásokkal megelégszik; amely a maga egyéni boldogulását keresi, de azontúl a világgal és embertársaival nem törődik. A kereszténység egy szent misszió, egy nagy küldetés abból a célból, hogy győzze meg ezt a világot. Mi mindnyájan felelősek vagyunk nem csupán magunkért, hanem embertársainkért is. Nem szeretheti Istent sem az, aki nem szereti embertársait. Hazug az a hit, amelynek jó cselekedetei nincsenek. A hit magában véve olyan, mint a fagyökere, amely csak akkor tölti be hivatását, ha törzset, ágakat és koronát hajt; vagy mint a virág, mely a gyümölcsben éli ki önmagát. Vallás és erkölcs a kereszténység kebelén elválaszthatatlan egymástól. A valódi keresztény hit az a hegyeket mozgó hit, mely az embert kiragadja a saját önző céljai szolgálatából s oda állítja a közügyek munkálására; az a hit, mely nemcsak vasárnapon itt az Isten házában nyilvánul meg, hanem kíséri az embert ki a munkamezőkre, a műhelyekbe, az íróasztalok mellé; az a hit, mely nem kívülről jövő csodákat vár, hanem ő maga igyekszik csodákat tenni családi, egyházi és társadalmi életében. Hiszen nem volna könnyebb, mint egy olyan vallásnak a gyakorlása, amely pusztá hitet kívánna megfelelő jó cselekedetek nélkül. A keresztény vallás nem tartozik az ilyen könnyü vallások közé. Mi csak az élet mindennapi igájának a felvételével és hordozásával követhetjük Mesterünket, aki maga is széjjel járva, jót cselekedett, vigasztalt, gyógyított s a szegényeknek evangéliumot hirdetett. Ez az evangélium azt kívánja, hogy a Mester igazi követője legyen *kovász*, mely kifelé is hatni tud s az egész tekenő tésztát megkeleszti: legyen *só*, amely megízesíti az ételt; legyen az asztalra kitett *gyertya*, amely szerte szórja világosságának sugarait; legyen *magvető*, aki alkalmas és alkalmatlan időben két kézzel szórja az igazságok magvait; legyen *hű sáfár*, aki megkészszerzi a reábizott talentumokat; legyen *kereskedő*, aki istenországa igazságaiért kész bármiféle áldozatot hozni; legyen *termékeny fa*, mely évről-évre gazdagon terem; legyen *jó gazda*, ki éléstárából őt és újat hoz elő; legyen *samaritánus*, aki könnyörül nyomorba jutott embertársán,

még ha az ellensége is; legyen *megtérő gyermek*, aki bűnbánattal ismét fölkeresi az elhagyott apai hajlékot; legyen *szerény publikánus*, aki alázattal hajtja le fejét az Isten előtt; legyen *bölcs* mindenekben, aki erős kösziklára építi házáat.

Ime testvéreim, ilyen vallás szolgálatában áll minden keresztény templom! És akkor tölti be igazi hivatását, amikor az egyéni üdvösség mellett a köz javát, a hit mellett az emberek boldogságát is munkálni tudja. Jaj a templomnak, ha csupán vasárnapi és ünnepnap *dísz tárggyá* lesz; jaj, ha megelégszik avval, hogy hetenkint egyszer-kétszer szállást adjon az áhítatos lelkeknek a magukba szálló imádkozásra; jaj, ha az étellel minden kapcsolatot megszakítva, csupán *mellveregető és szemforgató kegyeseket* kíván nevelni. Az ilyen templom valóban megérett arra, hogy *múzeum* legyen belőle s a multak elhasznált emlékeit őrizze.

De az igazi keresztény templomokra még sok és nagy hivatás vár ennek a megbomlott világnak az *ujjáteremtésében*. Mert nem az irott törvények, nem az irodákban szerkesztett paragrafusok, nem is a tudósok találmányai, nem a bölcsek bölcsekedései, nem a diplomaták mesterkedései fogják ezt a világot talpraállítani, hanem az igazi keresztény templomokból kiáradó erkölcsi értékek. Csak ne legyenek a templomok olyanok, mint a virágház, mely szép virágokat nevel, de a szabad természet viszontagságait nem bírják ki; ne legyenek *elméleti iskolák*, amelyek növendékei jól tudják leckéiket, de a mindennapi életben nem ismerik fel kötelességeiket, hanem legyenek az *élet iskolái*, amelyből munkás emberek, lelkes apostolok, hős és áldozó keresztények kerülnek ki; legyenek olyanok, mint a *delejtű*, amely a nap-nap után előretörő eszmei áramlatok között bizton mutatja az utat a tiszta erkölcs fennkölt világa felé; legyenek olyanok, mint megannyi *rádió központ*, mely a tiszta kereszténység éltető eszméit közvetíti; legyenek olyanok, mint a *világító tornyok*, amelyeknek szétsugárzó világossága előtt elpusztulnak azok a kártékony bacillusok, amelyek megmérgezik a mai életet.

Ha ilyenek lesznek a mi templomaink, akkor megszűnik a látszat, képmutatás és üres szertartások kereszténysége s helyébe jön a lélek és élet kereszténysége; megszűnik az önzés és a gyűlölet kereszténysége s jön helyébe a szeretet kereszténysége; megszűnik az elmélet kereszténysége s jön a tettek

kereszténysége; megszűnik a harcok kereszténysége s jön a béke kereszténysége s jönni fog a Jézus kereszténysége. Majd akkor zengik az ajkak igaz lélekből: „Mily szerelmetesek a te hajlékid Seregeknek Ura. Kivánkozik, sőt emésztődik lelkem az Urnak tornácai után; szívem és testem ujjonganak az élő Isten felé. A veréb is talál házat és a fecske is fészket magának, ahová fiait elhelyezhesse. Boldogok, akik lakoznak a te házában, dicsérhetnek téged szüntelen.”

Te kedves kis templomunk, századokon keresztül légy mindig ennek az evangéliumi hitnek az istápolója, ennek a keresztény erkölcsnek buzgó munkása az élő Isten dicsőségére s emberek boldogítására! Ámen.

Vári Albert.

Könnyecseppek az égen.

(Ima.)

Isten, ki az örök titok misztikumával vetted körül magad s csak kijelentéseidhez engeded közel jutni gondolatainkat, engedd meg, hogy ez órában fölemelkedjünk hozzád oda, hová véges értelmünk erejével helyeztünk el Téged s itt zengjük örök dicsőségedet. Nekünk jól esik annak elgondolása, hogy Te felettünk és a föld fölött élsz és uralkodol, nem akarunk idehelyezni Téged gyarló világunk sártengerébe. Szemed tekintetével egyszerre fogod át a végtelen urániát, a földet, az eget, e földön minden teremtményeidet, a teremtmények között minket, az embert. Sokszor úgy tetszik, mintha az ég végtelen kékje, csendjével dicsőségedet zengené. Sokszor úgy halljuk, hogy a földről fölemelkedő orgona s harang hangja mind téged magasztal. Igen, örök dicsőségedről beszél az ég és a föld. És mi, az „ön tudatos gondolat” igyekszünk felfogni Téged, megérteni hatalmadat, akaratodat. Igyekszünk imádni Uram. Tudjuk, hogy az ég a szeretet otthona, az igazság birodalma, a béke világa, ide akarunk feltekinteni, ezek után vágyik lelkünk. Sugárzik az égből a jószág, árad a gondviselés, ömlik az atyai gondoskodás, ezekért adunk hálát mi most. Érezzük, hogy nem érdemeljük

meg mindig az ég kegyét, nem vagyunk méltó hordozói képednek, hasonlatosságodnak, de igyekszünk érdemesnek lenni, hiszen az ember nem olyan rossz, hogy imádkozni se tudjon. Uram, mi tudunk imádkozni. Amikor imádkozunk, sokszor úgy gondoljuk, hogy a csillagok könnycseppek az égen, melyek bánattól reszketnek felettünk, máskor Isten szemének mosolygásai. A sötét felhők, gyakorta vészes idők gyászos leplei előttünk, máskor áldást hintő cseppek, jóssággal telített biztató igéretei. Most fölszáradtak a könnycseppek az égen, szép az ég kékje felettünk s úgy képzeljük, hogy ezer szépségéből az Isten mosolyog le reánk. Az ég tiszta kékje lelkünkben tükrözik, e tükörben önmagunkat látjuk, mint akik imára kulcsolt kezekkel állanak az Ur megszentelt Sionja előtt. Méltatlanok vagyunk sokszor az Égnek kegyére s Te mégis megáldasz minket. Ezután érdemesek akarunk lenni áldásaidra. Légy és maradj Te is a mi szerető édes Atyánk.

Ne engedd, hogy felettünk az ég csillagai siró könnycseppek legyenek, hanem biztató reményei hányt-vetett életünknek.

Ámen.

Ütő Lajos.

Arany mezők.

(Őszi hálaadáskor.)

Máthé 13. r. 44. v.

Szép, mikor az Isten dolgozik. Láthatatlan kezekkel széttepi az éj sötét palástját, az ég egy pontjára felfüggeszti a Napot, innen biborozza a hegyek ormát és aranyozza a folyók partjait. Folyton emeli, míg delelőjén megállítja egy kis pihenőre. Úgy tartja itt Isten kezében a Napot, mint a munkás férfi a gömbölyü kenyeret. Csendesen indítja lefelé utjában innen, vigyáz, hogy bele ne essék a szürkület mélységeibe. És amikor éjféllé öregbül a sötét, Isten tovább dolgozik az álmok tarka világában.

Szép, mikor az Isten dolgozik. Felveri az égre a csillagokat a centripetális erő mágnesszegeivel, majd hatalmas lendülettel elindítja őket, hadd járják pályájukat a Nap körül úgy, ahogy Ő akarja.

Szép, mikor az Isten dolgozik. Kigömbölyíti a földet, folyókkal vizerezi, tengerekkel szegélyezi, bolygóul adja a Holdat s egy lökéssel mozgásba hozza s így tarkítja színét az évszakok változásaival. Kinyílt virágokkal kellemesíti színét, zúgó erdőkkel sűrüsíti a hegyek meredek oldalait. Fészket rakat a fák ágaira, buvóhelyet szerez sziklák oduiban s a folyók völgyei fölött lepkék szállanak. A királysas utját kiméri a levegőben, a kigyó görbült vonalát kősziklára rajzolja, bokrot ad a fülemilének, buzamezőt a pacsirtának, falut, várost, zajos emporiumot az ember számára.

Szép, mikor az Isten dolgozik. Egymásra rakja a föld rétegeit s a rétegek közé belopja a gyémántszemeket, végig huzza az aranyszálakat, elhinti a fehér ezüstöt, bezárja a sótojás, vagy gömb alakját és azután... elindítja a földön az embert, hogy mint találós játékokat, oldja meg e kérdéseket és fedezze fel az elrejtett kincseket.

És az ember megy.

Szép, mikor az ember dolgozik. Kifeszült mellek, erőtlő duzzadó karokkal várja a virradatot. Arcára pirt a hajnal fest, ajkára dalt a pacsirta ad. Vasekével turja a földet, arca verejtékével termékenyíti a barázdát, reményeivel csiráztatja a magot, sarló alá vet arany rendeket s hálával tekint fel az égre. Nézi, mint dolgozik az Isten s utánozni próbálja Őt. Látja, hogy napsugárral festi a virágok szirmát, esővel lombosítja a hatalmas fák koronáját, piros sávot ecsetel a megérett almára, Istent követni próbálja. Titkos jelre leszáll a mélybe, kutatásai közben megtalálja az arany szálait, az ezüst porát, a gyémántszemeket, a sót, mellyel ételét izesíti, az aranyat, mellyel pénzét értékesíti.

Szép, mikor az ember dolgozik. Emelkedni akar szüntelen. Talán erről szól Szentkönyvünk: „az emberek szárnyakat öltenek, mint a sasok, járnak és nem fáradnak el, futnak és nem lankadnak el”. A parti távolságokat hatalmas hajókkal köti össze, a levegő eget repülőgépeivel méri, ásójával bányák mélyére ereszkedik alá. Így fedezi fel rendre az elrejtett kincseket. Szédületes munkája közben, mellyel egybeköti a nappalt az éjjellel, csak egyről feledkeznek meg gyakorta, akire mindig gondolnia kellene: az Istenről. Pedig mindig Őt utánozza. Nemes büszkeség az, mely hiuságát táplálja, mikor azt gondolja, minden gondolat az övé, minden érzelem az ő gyermeke.

Megáll fehér vászna előtt a festő, gonddal választott színekkel fest vászonra erdőrészletet, sziklaodut, csendéletet s azt hiszi, ő a tökéletes művész, pedig még másolónak is gyöngé, így gondolja az Isten. „*A művészet ott kezdődik, ahol az ember utánozni próbálja az Istent*”.

Egy festőnek megtetszett az utcán ácsorgó koldus. Felhívja műtermébe; órák hosszáig állítja maga előtt, míg oldott festékek keverékéből kihozza azt a színt, melyet Isten régóta rádobott a koldus arcára. Napokon át dolgozott, míg ruhája rongyait vászonra tehetette s amikor készen volt, felmutatta a koldusnak, hogy magára ismer-e?

— Igen, — válaszol a koldus. Ezek az én rongyaim. Ki tudja, hány ezren fogják majd megnézni ezt a képet, csak reám nem tekint senki az utcasarkon.

Hányan nézik meg a koldust s hánynak nyilik szive könnyörületességre, nem tudjuk. Maradjunk a festmény mellett. Itt Isten dolgozott már az emberben, ép úgy, mint ahogy Isten dolgozik a tudós gondolatvilágában, mikor ismeretlenek felderítésén fáradozik. Ha az ember önmagára már fáradt és kimerült tovább haladni a felfedezések hosszú sorozatán, vele született különös tehetségek viszik nagy lendülettel előre az emberiséget. Itt dolgozik Isten együtt az emberrel.

Az együtt munkálkodásnak ez a gyönyörű „*arany mezője*”, amelynek elnyeréséért el kell adjuk minden vagyonunkat.

Ez az *aranymező* kiterjedésében nagy, mert magában foglalja úgy a tudás, mint a vallás, az erkölcs, az igazság, a béke aranymezejét.

Egy öreg tudós, ki sokat foglalkozott Istennel, a lélekkel, a jelennel és az ember jeleni kultur nivójával, megjegyezte: „hol állana ma az ember, ha csakugyan lelke volna”. Mi ezt így folytatjuk, *hol állana ma az emberiség, ha az ember szeretni tudna*. A szeretet aranymezején járni nemcsak élvezet, hanem kötelesség. Ha elhagyjuk e mezők járását, az országhatárok még elzártabbak lesznek, a faji, érzelmi differenciák még domborubbak, a vallási türelmellenség még nyugtalanabb. Együtt kell dolgoznunk Istennel, úgy, hogy a földnek csak két munkása legyen: az *Isten* és az *Ember*. Az az ember, kit Jézus adott vissza az emberiségnek.

Mi az őszi hálaadás ünnepén beismerjük, hogy a tavasz és nyár folyamán együtt dolgoztunk Istennel a megnyitott ba-

rázdák mellett, csak a szeretet arany mezőjén nem. Vihar tépte ruháinkat, szél rázta ingünk ujját, eső mosta verejtékcseppjeinket, de álltuk a munkát. Miért? A mindennapi kenyérért. — Érdekért.

Az aranymezőkön is vannak érdekeink. A lélek érdekei és táplálékai. Az a táplálék, melyet csak itt szerezhethetünk meg.

E mezőn kell szántani, hogy elhintsük beléje a hit csiráját, az erkölcs magvát. Ide kell felállítsuk az igazság mérlegét, ide kell elültessük a béke olajágát és itt kell megássuk azt a mély kutat, melyből a szeretet üditő cseppjeit fogjuk kimérni.

Ezt a mezőt áron is megvegyétek. Adjatok el mindent, hogy ezt megszerezhessétek. Legyetek már egyszer *emberek*, kik együtt dolgoztok az Istennel s Őt nem káromlással és szitkokkal illetitek, hanem szent imádattal. Ámen.

Ütő Lajos.

A mi nagy reménységünk.

(Halottak napján).

Alapige: Thers. IV. 13. „Nem akarom pedig, hogy tudatlanságban legyetek, atyámfiái, azok felől, akik elaludtak, hogy ne bánkodjatok, mint akiknek reménységök nincsen.”

A mai napon az emberek a temetőket járják. Az érezni és emlékezni tudó szivek, kik még e földön vannak, elmennek a néma sirokhoz, hogy megelevenítsék azoknak emlékét, kikhez a földön szeretet füzte, melynek ereje a halálban sem szakadt meg.

Az őszi idő természetes kifejezője ennek az érzésnek, amely ilyenkor lelkünket uralja. A külvilág képe és hangulata önkénytelenül a mulandóság gondolatát idézi fel bennünk. E gondolatot akarjuk elhordozhatóvá tenni, midőn a temető felkeresésével elhunyt kedveseink emlékezetét megújítjuk, őket a mulandóság világából életre hívjuk. Valami nagy reménységnek a megújító érzete, a velök való elszakithatatlan összeköttetésnek az eleven tudata foglalkoztatja ma egész lelki világunkat. Szeretnők felejteti a veszteség fájdalmát, mely egyszer úgy összetörte a szivünket és azóta is érezteti fájó hatását. Szeret-

nők áthidalni a hit erejével azt a nagy távolságot, amely látszólag az élők és holtak között fennáll. Szeretnők erősíteni a jövő élet nagy reménységét, mely az ismeretlenség és bizonytalanság dacára is folyton kísér és biztat minket földi életünk küzdelmei között.

Ilyen elgondolás közben ismétlem hitünk erősítésére a Pál apostol szavait: „Nem akarom, atyámfiai, hogy tudatlanságban legyetek azok felől, akik elaludtak, hogy ne bánkodjatok, mint akiknek reménységök nincsen.”

Nem kétlem, hogy nekünk, mint az Ur Jézus szellemi örökösének, mint a keresztény világ bizakodva küzdő harcosainak, van reménységünk. Erről a reménységről beszél a természet élete éppen úgy, mint hitünknek a világa.

I.

Amerre a szemünk ellát, minden a természet haldoklásáról beszél. A virágok, amelyek a tavasz lehelletére olyan gazdag szinpompába öltöztették a föld színét, elhervadtak. A fák levelei, melyek a nyáron olyan élénkzöld színben tündököltek s az enyhe szél fuvalmára olyan vigan bólogattak, egyszerre megvénültek és hervadozni kezdtek. Rendre lehullanak és elvegyülnek az anyaföld porával. A mezőnek a füve és az új vetés zöldelő hajtása félénken összehúzódik, Az életnedv a fákban mind beljebb vonul, hogy a hideg meg ne találja. A természet ölen haldoklást mutat minden, azaz hogy menekül minden a halál elől.

Igaz-e, úgy van-e? Nemde minden gondolkozni tudó ember tudja, hogy a természet haldoklása csak látszólagos; inkább a menekülni akarás mutatja a valót. A virágok elhervadnak, a levelek lehullanak, de a fák testében az újjáteremtő, a megélevenítő erő csak pihen rügyfakadásig. A fűszálnak, az új vetésnek hajszálfinom gyökereiben csak beljebb húzódik félénken az élet, hogy majd újult erővel adjon jelt magáról s újra élni kezdjen. Azért van ez, mert ösztönszerűleg érzi minden, hogy rövid idő alatt a természet törvényei szerint hó takarja be az anyaföldet s láthatatlanná teszi a még itt-ott jelentkező életet. Az élet reménységét azonban nem takarhatja be.

Ime tehát, ha a természet halódásának a szemlélése akaratlanul bús gondolatokat ébreszt is az emberben, de a reménységnek a tudatát, mely jövőt ígér, nem ölheti ki a lélekből. Ha

nem akarnók is, látnunk kell, hogy a szemeink előtt föltáruló világban a tavasz és nyár után, melynek éppen úgy meg volt a melegítő napsugara, mint hűsítő árnyéka, feltarthatatlanul elkövetkezik az ősz; az ősz után, mely több-kevesebb gyümölcsét átadta a munkás kéznek, elkövetkezik a tél csendes nyugalma. Így következik-e el az emberre nézve is az életnek tele, az örök pihenés? A természetben elvegyül minden a föld porával. Ez a sorsa az embernek is?

Nem, valami nyugtalan érzés, valami megmagyarázhatatlan vágy, valami legyőzhetetlen erő azt mondja, hogy az ember sorsa csak hasonlít a természet életéhez, de nem ugyanaz. Ott benn a szívben, mindenkinek a szívében, szorong valami, jelzi szüntelen, hogy létezik, és ez a valami szomorú pillanatokban, összeroskadónak látszó életünkben is bizalmat önt belénk. Az életnek, az örökéletnek nagy reménysége az.

Ennek a tudatnak hatalmas, győzhetetlen ereje eltölti egész lényemet és vigasztalásomra szolgál, ha a kiméletlen élet megszaggat. Erre gondolok, amikor az élet győzelmi érzésével ismétlem az apostol szavait: „Nem akarom, atyámfiai, hogy tudatlanságban legyetek azok felől, akik elaludtak, nem akarom, hogy bánkodjatok, mint akiknek reménységök nincsen”.

Midőn azonban e szavakat hangoztatom, tudatában vagyok annak, hogy az örökélet nagy reménységét csak a természetből megnyugtató módon nem lehet kiolvasni. Tudom, hogy aki ezt pl. az elhintett mag megcsirázásából, új életrekeléséből akarja megmagyarázni, felületesen gondolkozik. Mindez csak arra szolgálhat bizonyítékot, hogy a természet tenyésztli ugyan a fajokat, de az egyest pusztulni hagyja. Ha tehát a természetből indulunk ki, az ember sorsa biztos pusztulás. Pedig nemcsak a kiváló, a mások közül messze kiemelkedő emberekben, hanem minden emberben van valami, ami más, mint pl. a karunk vagy a lábunk. A mesékben és hasonlatokban az állatoknak s még az élettelen dolgoknak is szoktak értelmet, hitet, szeretetet, gondolkozást tulajdonítani. Az emberben azonban valósággal meg van ez a csodálatos, ez a meseszerű erő, mely úgy tűnik fel az előtt, aki foglalkozik vele, mint valami rendkívül drága dolog egy nagy király gazdag kincsesházából. Néha azonban úgy tetszik, hogy ez a rendkívül drága dolog, amit közönségesen léleknek nevezünk, idegennek érzi magát bennünk, nem találja helyét a földdel kapcsolatban, tele van nyug-

talansággal és honvágygal; egy bizonyos idő után elköltözni kívánkozik innen messze, valami más világba.

Ezt a más világot a természet csak szemlélteti valamenynyire az ősznek a képében, de megmagyarázni, megfejteni nem tudja. Ebben a nehéz kérdésben, a jövő nagy reménységének a megértésében némi felvilágosítást és megnyugvást csak a hit adhat. Ezt a hitet táplálja az emberi szívben Pál apostol, amidőn azt mondja: „nem akarom, hogy tudatlanságban legyetek azok felől, akik elaludtak” s céloz arra, hogy mi lesz a jövőben, a halál után.

II.

Ezzel a súlyos kérdéssel kapcsolatban lehet igazán látni, hogy milyen nagy dolog a hit ereje. Összeköti a földet az ég-gel, a mulandót az örökkévalóval. Ha aggodalmat táplálunk a jövővel szemben, avagy éppen a halállal szemben, bevilágít a jövő életbe s vezet a bizonytalanságok között. Érezteti, hogy a halál utáni létről, erről a megfejthetetlennek látszó csodáról van bizonyos tudat az emberben, melynek a valóságát is látni szeretnők. Amikor erre gondolunk, nemde hangosan dobog a szívünk s gondolataink a hit csodálatos világába ringatnak át.

Erről a kérdésről valamilyen hite mindenkinek van. Biztos tudása nincs, de hite van. S a hitnek meg van szavakba nem foglalható, boldogító ereje, mely annál nagyobb és mélyebb, minél jobban érezzük, hogy szeretetből fakadt, fájdalom közben született s jó nevelés és komoly gondolkozás közben nőtt fel. A szó valódi értelmében hitetlen ember nincs. Az emberi természet valamilyen formában éppen úgy szükségét érzi a hitnek, mint ahogy szükségét érzi az ételnek, a levegőnek, az álomnak.

Van hite Pál apostolnak is. Jézus szellemében gyökerezik ez a hit, mely jó levegőt és tápláló eledelt jelent az ember számára. Akár az élet, akár a halál foglalkoztassa az embert, e hit birtokában nyugodtan alszunk, mert az egy láthatatlan Fővalóság védő és oltalmazó kezei közé vezet minket. Éppen ezért nem vagyunk, nem lehetünk olyanok, mint akiknek reménységük nincsen.

Nem szabad azonban egy pillanatra is felednünk, hogy mint földi vándorok, állandóan a halál útján járunk, talán éppen a sir szélén állunk. De ki ne érezné, hogy azokkal kapcsolatban, akik a mieink közül amaz ismeretlen hazába költöztek,

vagy akik még a földön vannak, de betegség és kinok között reményt veszítve gyötrődnek, az egyetlen megnyugtató lehetőség a hitben rejlik. Abban a hitben, mely azt ismétli folyton előttem, „hogya a halál árnyékának völgyében járnék is, nem félek, mert te velem vagy Istenem“. Abban a hitben, mely már itt e földön érzi, hogy bármi történik is velem, van valaki, aki nem hagy el egészen soha engem. Akárhova megyek, az életben és halálban mindig velem van. Az erőtelenségben erőt ad, a csüggedésben megbátorít, szenvedések között vigasztal, ha elestem, lehajol hozzám és szeretettel fölemel. Ennek a hitnek bennünk megszólaló minden szava azt mondja nekünk, hogyha e földről majd elköltözünk, örök lakozásra az Istenhez megyünk. Idézzünk magunk eleibe egy helyet bárhol a világon, melyhez boldog emlékek fűznek; emlékezzünk arra, hogy forró nyári időben zöld erdő hűvös árnyékában milyen jó volt megpihenni és gondtalanul ábrándozni; gondoljunk a barátságos meleg szobára, ahol esti lámpafény mellett szeretteinkkel meghitten együtt lehetünk; gondoljunk arra az emberre, aki mindig jó volt hozzánk, aki mindig javunkat akarta; gondoljunk valami váratlan szerencse meglepő örömére vagy akár a világbéke boldogságára; gondoljunk édesanyánk szeretetére, aki keblére ölelt, amikor még kicsik voltunk, bajtól és veszélytől, hidegtől és minden kellemetlenségtől óvott; gondoljunk arra, ami igazán nagy és emlékezetes volt életünkben — minden kicsiség ahhoz a tudathoz képest, hogy Isten velünk van, mi Istennel vagyunk és leszünk mindig.

E hitnek a megnyugtató és vigasztaló, megújító ereje töltse el lelkünket ma, halottak napján, őszi hervadás idején. E hit ereje gyujtson világosságot előttünk, amely a szeretet emlékezésével keresi fel a sirokat, a sirokon keresztül szeretteinket s megerősített reménységgel biztosan vezet Istenhez, akinél azok vannak, akik a mieink közül elaludtak.

Temetőbe vándorló testvéreim! Fájdó emlékezéseiteknek utjába állani nem akarok, de arra a keblünkben lakozó és elpusztíthatatlan hit biztató tudatával kérlek, hogy töröljétek le könnyeiteket és ne bánkodjatok, mint akiknek reménységük nincsen. A hitnek a reménysége nem veszhet el soha.

(Az alapgondolat és egyes részek idegen forrás alapján.)